

BJÖRN ERIKSSON

Utilitarism för syndare

Om utilitarismen är riktig så är antagligen de flesta handlingar som utförs moraliskt felaktiga. I de flesta situationer skulle man nog ha kunnat göra något bättre, och det är, i grova drag, tillräckligt för att vi ska handla moraliskt fel enligt utilitarismen. Blotta mängden felaktiga alternativ jämfört med mängden riktiga alternativ (normalt kanske endast ett) gör det nog klokt att gissa att man handlar fel, om man nu skulle undra. Dessutom bryr vi oss nog sällan om att maximera värde, även i de stunder vi bryr oss om mängden producerat värde. Vi nöjer oss med att "satisfiera" i stället för att maximera. Kort sagt kan man nog vara lugn för att få eller inga handlingar är riktiga om utilitarismen är det.

Många filosofer ser här stoff till en vederläggning av utilitarismen. Inte nog med att vi sällan eller aldrig handlar rätt enligt utilitarismen, de flesta av oss ser inget problem i det. Moralen, sägs det, bör avspegla vår moraliska psykologi och den tycks inte vara inte särskilt utilitaristisk. (Se exempelvis Rawls 1972: 145; Mackie 1977: 133; Scheffler 1982: kap. 3; Nagel 1984: 201.)

Andra, som jag, lutar nog åt att felet finns hos våra handlingar och inte hos utilitarismen. Men utilitarismen går nog inte helt fri från klander i det här sammanhanget. Den är oacceptabelt *tyst* vad gäller alla våra felaktiga handlingar. Den tycks inte ha mer att säga om dem än att de är felaktiga.

Det finns mer att säga om våra felaktiga handlingar, t ex att vissa av alla dessa handlingar verkar vara betydligt värre eller mer fel än andra och att vissa orätta handlingar är nästan inte orätta alls.

Det har varit märkvärdigt tyst bland filosofer på den här punkten. Vissa antydningar i rätt riktning finns dock. John Stuart Mill skrev exempelvis i sin essä om utilitarismen att den som "accepterar Nyttan eller Den Största Lyckans Princip, anser att handlingar är riktiga i

proportion till deras tendens att producera lycka och orätta till deras tendens att producera lyckans motsats" (1969: 210 [Min översättning och kursivering]). Mill utvecklar inte detta vidare, men tanken att handlingar är *mer* orätt om de producerar mer lidande, allt i övrigt lika, antyds tveklöst av formuleringen. Några mer samtida exempel på antydningar i denna riktning kan man finna i Dancy (1993: 47), Mackie (1977: 205), Parfit (1984: 33) och Rawls (1972: 176). Ingenstans utom i min egen *Heavy Duty* (1994), kap 6, har jag sett tanken ges en utförligare behandling. (Tyvärr representerar en del av det jag där hade att säga om detta ett passerat stadium inom forskningen på området. (Se Tersman 1995.))

Utilitarismens tystnad i det här avseendet beror naturligtvis på att den i sin klassiska utformning är en teori endast om de diskreta deontiska kategorierna "rätt", "fel" och "plikt". Utilitarismen kan dock utvidgas till en teori som även tillåter omdömen om *grader av moralisk oriktighet*. Och sådana omdömen kan tråkigt nog alltså antas vara de vi normalt har anledning att fälla. I den här artikeln ska jag lägga fram en teori om just grader av moralisk oriktighet avsedd att komplettera den klassiska handlingsutilitarismens riktighetskriterium.

Vissa av våra faktiskt utförda handlingar är speciellt intressanta: de som har en mycket krävande handling som riktigt alternativ. Litteraturen är full av exempel på sådana handlingar: Du har att välja mellan (a) kasta dig över en tappad handgranat och rädda dina kamraters liv eller (b) kasta dig ned i skyttegravens och rädda ditt eget skinn. Det uppoffrande valet (a) skulle medföra bäst konsekvenser. Då man normalt utgår från att det inte vore moraliskt fel att avstå från (a) fungerar dessa sådana exempel som en vederläggning av utilitarismen. (Exemplet kommer från Urmson 1958.) En förhoppning jag har på en utvidgad teori om handlingars grad av felaktighet är att den låter oss visa att handlingar som (a) i exemplet tenderar, just därför att de kräver så stora uppoffringar, att vara orätta i lägre grad. Om den förhoppningen kan infrias, så skulle vederläggningar av utilitarismen som har sin grund i exempel som det ovan förlora något av sitt brett. I så fall skulle ju utilitarismen i viss mån vara sensibel för våra responser på exempel som det med handgranaten.

En annan förhoppning är att teorin ska kunna belysa det för utilitarister gåtfulla begreppet *klandervärdhet* (Till skillnad från frågan om vem och när man bör klandra): att en handling är mer klandervärd ju

felaktigare den är låter ju inte så dumt. Jag kommer att visa att dessa två förhoppningar mycket väl kan komma att infrias.

Först ska jag presentera idéerna bakom teorin om grader av felaktighet i grova drag. Därefter kommer jag att utveckla en teori om grader av felaktighet, först för förenklade två-alternativs fall, dvs fall där agenten endast har att välja mellan en riktig och en orätt handling, sedan för normala fler-alternativsfall.

1. Grunder

Vad är det som bestämmer grader av oriktighet? Jag har funnit följande två variabler lovande: relativ svårighet att utföra handlingar och skillnader i realiserad värdemängd för alternativa handlingar. De här två variablerna framstår som lovande eftersom de anknyter till två typer av överväganden som utilitarister brukar fästa vikt vid, nämligen mängden värde som produceras av olika handlingsalternativ och principen att "bör" implicerar "kan". Förbindelsen mellan "'bör' implicerar 'kan'" och grader av felaktighet kanske inte är uppenbar. Tanken är lite grovt att på samma sätt som du inte alls handlar fel om du "avstår" från att utföra en handling skulle ha haft de bästa konsekvenserna men som du inte kan utföra, så verkar det tilltalande att säga att om du nästan inte kunde utföra en handling (den var mycket svår att utföra) så handlade du inte så väldigt fel när du avstod från den.

Den intuitiva idén som ska ges ett mer precist uttryck är alltså helt enkelt att en handling är mer fel ju mer värde som gick förlorat i och med att den utfördes och mindre fel ju svårare det hade varit att handla bättre.

Att jämföra handlingars värden är inget nytt för utilitarister, men relativa svårigheter är en nyhet i sammanhanget. Jag ska inte ge någon analys av det svårighetsbegrepp som här antyds. Jag har ännu inte sett, eller själv utformat, någon sådan. Jag hoppas att det kan göras. Tills dess kan jag i varje fall säga några saker om hur svårighetsmättet inte får vara konstruerat.

Mättet kan inte vara baserat på de värden som tillfaller eller berövas agenten så att svårigheten att utföra en handling exempelvis består i att den orsakar agenten lidande. Alla sådana vinster och förluster är räknade och bokförda under rubriken "Handlingens värde". Att ta ytterligare hänsyn till dem genom att också föra upp dem under rubriken "svårighet" gör teorin smygegoistisk, genom att vi räknar

upp, eller helt enkelt räknar fler gånger, det värde agenten själv kan inkassera. Det här hindrar inte att en värdeförlust, t ex lidande, som drabbar agenten vid utförande av en handling kan vara orsak till och förklara att handlingen är så svår som den är.

Måttet kan inte heller vara baserat på relativa frekvenser av t ex lyckade utföranden: det är partikulära handlingars svårighet vi är intresserade av. Det här hindrar inte att relativ frekvens av lyckade utföranden kan vara evidens för hypoteser om grad av svårighet för en partikulär handling av en viss typ.

2. Teorin

Vi tummar inte på den klassiska utilitarismens kriterium för riktighet och felaktighet: En handling är rätt om och endast om det inte finns någon alternativ handling som leder till bättre konsekvenser, i annat fall är den felaktig.

För en handling h gäller att dess grad av felaktighet, Fh , bestäms av den relativa svårigheten att utföra h och av hur underlägsen h är sina alternativ med avseende på värdeproduktion, h 's "värdedifferens". Graden av oriktighet är alltså en funktion av värdedifferensen och den relativa svårigheten att utföra handlingen, men vilken funktion? För att besvara den frågan måste vi veta lite mer om hur värdedifferens och relativ svårighet ska förstås.

3. Den intuitiva idén bakom värdedifferens

Till en början håller vi oss som sagt till enkla situationer med endast två alternativ, ett riktigt och ett orätt.

Betrakta följande exempel. Vi har tre personer A , B och C . De har var och en att välja mellan två handlingar h_1 och h_2 som resulterar i värden enligt följande:

	A	B	C
h_1	100	11	101
h_2	10	10	100

Anta att de alla gör sin h_2 -handling; att h_2A , h_2B och h_2C utförs, kort sagt. Vilken av dem är mest felaktig? Det verkar vara h_2A ; den leder till att 90 värdeenheter går förlorade medan h_2B och h_2C medför att endast 1 förslösas. h_2A och h_2B resulterar båda i lika mycket värde, men deras alternativ är mycket olika vad gäller värde. Min uppfattning

att h_2A är en värre försyndelse än h_2B kan förslagsvis förklaras av att denna differens mellan den utförda handlingen och dess riktiga alternativs värde är större för h_2A . Men h_2C då? Är den mer, mindre eller lika fel som h_2B ? Lika fel, tycks det. Eftersom det är förlorat värde som anges i matrisen spelar inte vikande marginal nytta någon roll för exemplet. Och eftersom det är förlorat värde som räknas är det rimligt att det just differensen som har betydelse. Jag ska beteckna det relevanta måttet "Vrh" (värdedifferens mellan den riktiga handlingens, r , värde och den utförda handlingens, h , värde), och uttrycka resultat som det ovan på följande vis: $Vrh_2A > Vrh_2B = Vrh_2C$.

4. Den intuitiva idén bakom relativ svårighet

I nedanstående matris har handlingsalternativens värden kompletterats med uttryck för olika grader av svårighet att utföra handlingarna.

	A	B
h_1	100 (mycket svår)	100 (mycket lätt)
h_2	10 (medelsvår)	10 (medelsvår)

h_2A och h_2B är de handlingar som utförs. Det tycks mig här tilltalande att betrakta h_2B som mer felaktig och mer klandervärd än h_2A . Skillnaden förklaras så klart av att h_1A är svårare än h_1B .

I fortsättningen skall jag uttrycka grader av svårighet på en skala från 0 (omöjligt) till 1 (oundvikligt), på så sätt att exempelvis "100^{0,5}", associerat med en handling skall förstås så att handlingen resulterar i 100 värdeenheter och är medelsvår (0,5) att utföra.

Att fixera slutpunkterna på detta sätt förtjänar ett par kommentarer. Svårighetsmålet tycks ha några likheter med sannolikhetsmålet. Liksom sannolikheten att *något* händer är 1, så är det oundvikligt (svårighetsgrad 1) att man utför något av de alternativ man står inför i en situation, man kan inte "göra ingenting". Det verkar heller inte otroligt att sannolikheten för att en handling utförs som är mycket svår att utföra är lägre än sannolikheten för att en lätt handling utförs, allt i övrigt lika. Men denna likhet med sannolikhetsmålet ska behandlas med försiktighet. I synnerhet ska den inte lura oss att låta alla alternativs svårighet summera till 1, de summerar till *minst* 1. (Att låta alla alternativs svårighet summera till 1 skulle leda till att en handlings svårighet blev avhängig mängden alternativ, och det skulle sätta stopp för jämförelser mellan handlingar som har olika antal alternativ.)

Förhållandet mellan alternativs svårighet, deras relativa svårighet, tycks mig vara det intressanta för ett mått på felaktighet. Närmare bestämt är det kvoten av det riktiga alternativets svårighetsgrad och det utförda alternativets som tycks vara av intresse. Jag kallar detta för "Srh" d.v.s. handlingen h :s relativa svårighet jämfört med (dividerat med) det riktiga alternativets, r . Vi har nu nått fram till den första, (två-alternativs-) versionen av teorin:

En handling, h , grad av felaktighet, Fh , = $Vrh \times Srh$.

Vrh = Värdedifferensen, dvs den riktiga handlingens värde – h :s värde.

Srh = Den relativa svårigheten, dvs den riktiga handlingens svårighet/ h :s svårighet.

Teorin förutsätter att värdena kan sättas på kvotskala. Det är visserligen ett problem, men det är ett grundläggande problem för de enligt min mening mest tilltalande formerna av utilitarism.

Vrh är utformat så att $Vrr = 0$ vilket medför att det riktiga alternativet inte alls är orätt.

Srh är utformat så att: (a) Ju svårare den riktiga handlingen är jämfört med h , desto mindre fel tenderar h att vara. (b) Om h är lättare att utföra än den riktiga handlingen så ökar detta felaktighetsgraden hos h . (c) Om h är svårare än den riktiga handlingen minskar detta felaktighetsgraden hos h . (d) Om de är lika svåra ($Srh = 1$) så inverkar inte deras respektive svårighet på graden av felaktighet. Det är alltså *skillnader* i svårighet som spelar roll. (e) En handling kan inte vara fel därför att den medför ett sämre resultat än en handling som inte kan utföras. (Detta är som synes, en version av devisen "'bör' implicerar 'kan'".)

Vi kan nu luta oss tillbaka och njuta av att iaktta teorin i arbete i några stiliserade exempel:

MATRIS 1

	A	B	C	D
h_1	$100^{0,5}$	$100^{0,1}$	$100^{0,9}$	$100^{0,1}$
h_2	$10^{0,5}$	$-50^{0,9}$	$10^{0,1}$	$10^{0,9}$
h_2A	$Vrh_2A = 90; Srh_2A = 0,5/0,5=1$			$Fh_2A = 90$
h_2B	$Vrh_2B = 150; Srh_2B = 0,1/0,9\approx 0,11$			$Fh_2B \approx 17$
h_2C	$Vrh_2C = 90; Srh_2C = 0,9/0,1=9$			$Fh_2C = 810$
h_2D	$Vrh_2D = 90; Srh_2D = 0,1/0,9\approx 0,11$			$Fh_2D \approx 10$

Summa summarum kan vi notera att följande gäller: $Fh_2D < Fh_2B < Fh_2A < Fh_2C$

Någon kanske skulle vilja invända att det är orimligt att Fh_2B är mindre än Fh_2C och Fh_2A . h_2B resulterar ju i ett mycket sämre utfall. Ja, vad kan man säga om det? Själv finner jag förmågan att generera resultat *av det slaget* tilltalande: en eftersträvad egenskap hos teorin är att ta hänsyn till grader av svårighet. Att h_2B är mindre fel än h_2C är ett resultat av den förmågan. Men det är ju inte säkert att svårighetsmålet ska viktas mot värdedifferensen som ovan (dvs inte alls). Det är svårt att säga något mer bestämt om vikten hos Srh relativt Vrh innan analysen av svårighet har rots i hamn eller är inom synhåll.

En önskan var ju också att teorin skulle låta oss visa att underlåtelser att utföra krävande riktiga handlingar tenderar att vara i reducerad grad felaktiga. Denna önskan infrias om vi kan anta den rimliga tesen att krävande handlingar systematiskt är svårare att utföra än icke krävande handlingar. Det är svårt att ge ett argument för den tesen nu (eftersom vi vet för lite om svårigheten), men den tycks mig som sagt rimlig.

Den andra önskade konsekvensen av denna utvidgade utilitarism var att den skulle tillåta omdömen om klandervärdhet. En trevlig sak vore om teorin tillät oss att säga att handlingars grad av klandervärdhet varierar med deras grad av felaktighet. Detta tycks mig heller inte orimligt för de fall vi har tittat på, även om teorin måste kompletteras med exempelvis ett tröskelvärde för klandervärdhet om vi ska undvika den moralistiska konsekvensen att varje felaktig handling är klandervärd.

Det är nog (inom parentes sagt) hit debatten om "moralens gränser" och "hjälteedåd" versus "plikt" borde flyttas. Jag föreslår att vi ser dem som frågor om var i de felaktiga handlingarnas rum klandervärdhetsgränsen går. Dvs att vi betraktar som hjälteedåd sådana handlingar som är överlägset värdeproduktiva jämfört med ett alternativ som är mycket mindre krävande och mycket mindre värdeproduktivt men ändå inte faller under klandervärdhetsgränsen.

5. *Många alternativ*

I samma ögonblick som begränsningen till två alternativ, ett rätt och ett fel, lämnas stöter teorin på problem. Den hotas t ex av följande typ av fall, som Folke Tersman (1995) har fäst min uppmärksamhet på:

MATRIS 2

	A	B
h_1	$100^{0,01}$	$100^{0,01}$
h_2	$0^{0,9}$	$99^{0,9}$
h_3	$0^{0,09}$	$0^{0,09}$

Antag att h_3A och h_3B utförs. Eftersom h_1A och h_1B är de riktiga handlingarna ger teorin utslaget att $Fh_3A = Fh_3B$. Men h_3B verkar ju vara betydligt felaktigare än h_3A eftersom den har ett så attraktivt alternativ. Även den lataste samarit skulle kunna tänkas gripa sig an h_2B , den går ju nästan inte att undvika. Dessutom är dess utfall nästan lika bra som h_1B :s.

Ett första steg mot en lösning är att notera möjligheten att relativisera värderingar av grad av felaktighet: h_3B jämfört med h_1B är lika fel som h_3A jämfört med h_1A , men h_3B jämfört med h_2B är värre än h_3B jämfört med h_1B . Detta drag saknar dock brett om det inte kompletteras med en idé om vilken av alla dessa jämförelser som är relevant.

En intressant synpunkt på problemet i matris 2 är att om h_2B och h_3B vore de enda alternativen i B så skulle h_3B vara betydligt mera fel än h_3A , närmare bestämt är förhållandet som det mellan 990 och 11. Vid närmare eftertanke tycks det mig som om den jämförelsen också är den relevanta. Vad hos h_2B gör den till det alternativ som bestämmer Fh_3B ? Den nya versionen av teorin, hädanefter "teorin", ger svaret.

En handling h :s grad av felaktighet, Fh , = $Vmh \times Smh$

m = den handling som maximerar Fh .

m kan, men behöver inte, vara den riktiga handlingen. I matris 2 är t ex m för h_3B h_2B . Den nya teorin ger det önskade resultatet att h_3B är betydligt mer fel än h_3A . Teorin ger naturligtvis också rätt svar i matris 1.

Finns det någon förklaring till att den nya teorin ger rätt svar i matris 2 som ger anledning tro att den gör det även i andra fall? Ett skäl att vara optimistisk på den punkten är att det tycks rimligt, vid närmare eftertanke, att en teori för grader av felaktighet har resurser att ta hänsyn till vilket alternativ som helst, eller i vart fall inte på förhand sållar ut något som irrelevant. Den nya teorin med sin m -variabel har den egenskapen.

Ett annat skäl att tro att teorin är korrekt, är att den uttrycker den rimliga (men lite dystra) principen att *en felaktig handling är så felaktig den kan vara*. Följande analogi kanske klargör tanken. Anta att du har gjort en dålig affär. Du har köpt en tysk trädgårdstomte för 1000 kronor. *Hur dålig är affären?* Ja, det beror på alternativen tycks det. Men det beror inte på *alla* alternativa affärer du kunde ha gjort. Det beror på hur dålig den affär du har gjort framstår vid en jämförelse med *det alternativ som får affären att framstå som mest misslyckad*. Det beror inte på vilken alternativ affär som skulle ha kostat dig minst (du kunde ha behållit alla dina pengar), och det beror inte på vilken affär som skulle ha givit dig mest (du kunde tagit lån och köpt ett gross tomtar). Snarare är det något vi kan kalla "allt-inräknat-tillfredsställelse" (kostnad, nöje, förlorade möjligheter, etc.) som är intressant. Hur dålig din affär är beror på hur lite sådan tillfredsställelse den ger dig jämfört med den affär som skulle ha givit dig mest sådan tillfredsställelse. Det är irrelevant i sammanhanget att det finns en mängd möjliga affärer som faller mellan den affär jämfört med vilken den affär du gjorde framstår som mest korkad och den du gjorde. För affärer verkar det gälla att en dålig affär är så dålig den kan vara. Samma gäller, föreslår jag, moralisk felaktighet.

6. Till vilken nytta?

Det kan hända att någon läsare har glömt bort att funderingarna om grader av felaktighet har försiggått mot bakgrund av ett klassiskt utilitaristiskt riktighetskriterium och att en felaktig handling fortfarande är felaktig och inte bör utföras, oavsett hur lite fel den är.

Detta innebär att det inte klart vad teorin om felaktighet är bra för, och den frågan är av viss vikt, ty det kan vara svårt att finna skäl att acceptera teorin om den inte kan visas vara till någon nytta. Avslutningsvis ska jag därför summariskt försöka ange några funktioner för Teori 2.

(1) *Ökad förståelse*. Vi får resurser att öka vår moraliska förståelse av handlingar och våra bedömningar av dem. Detta är ju ett stående filosofiskt intresse som väl skulle kunna motivera teorin. Men den ger oss ökad förståelse endast om vi har skäl att tro att den är riktig, och det förutsätter enligt en vanlig uppfattning – som jag inte vill ifrågasätta här – att den kan bidra till att förklara något, helst en eller annan observation. Men det kanske den kan, vid närmare eftertanke.

(2) *Förklaring av normativa omdömen.* Det är inte otroligt att teorin kan brukas till att förklara (och hjälpa till att systematisera) omdömen om relativ felaktighet. Mina omdömen om handlingarna i matriserna 1 och 2 tycks t ex kunna förklaras av teorin. Jag antar att mina omdömen inte är helt ovanliga och att teorin alltså skulle kunna förklara även andras omdömen.

(3) *Beslutsmetod.* Ur utilitaristisk synvinkel är det naturligt att ibland fundera över alternativens värden då vi fattar beslut. Tyvärr är det väl ofta så att vi har skäl att tro att ingen av de handlingar vi överväger att ta itu med är riktig, och då verkar det klokt att i varje fall fundera över vilket av de alternativ vi på allvar överväger att utföra som medför den minsta värdeförlusten. Min teoris känslighet för våra alternativs värden kan spela en roll för beslutsfattande av den här typen. Men för en utilitarist kan det tyckas omotiverat att fästa vikt vid *hur svårt* ett handlingsalternativ är att utföra.

Men som tidigare antytts har vi skäl att tro att sannolikheten för att vi ska komma att utföra en viss handling står i proportion till dess grad av svårighet. Svårighet och sannolikhet tycks vara indirekt korrelerade på så vis att svårighet är evidens för osannolikhet. Det verkar klokt att inte planera för en framtid i vilken man utför ett mycket svårt och därmed (antagligen) osannolikt alternativ. (Jag tackar Torbjörn Tännsjö för att ha fäst min uppmärksamhet på detta.)

Vidare tycks det som om svåra, och därmed osannolika, handlingar som leder till förhållandevis mycket värde påkallar "stödåtgärder", exempelvis i form av straff för underlåtelser snarare än bara klander. Sådana åtgärder gör det nog i vissa fall lättare att göra gott. Men här får man vara försiktig. Eftersom de flesta utförda handlingar är fel om utilitarismen är riktig vore det nog ingen god idé att lagstifta mot till exempel felaktiga handlingar.

I det här sammanhanget är det intressant att notera att olika typer av handlingar tenderar att vara olika svåra för olika personer. Det tycks mig till exempel rimligt att tänka sig att det är svårare att utföra en handling man uppfattar som motbjudande. Många icke-utilitarister uppfattar vissa typer av handlingar som kan vara riktiga enligt utilitarismen som motbjudande; att anordna gladiatorspel för många uttråkade, att koka tvål på en av många smutsiga, att döma en oskyldig för att undvika ett upplopp etc. En tilltalande konsekvens av teorin är att icke-utilitarister därför tenderar att handla mindre fel än utilitarister

om de inte utför handlingar som de nämnda (i de osannolika situationer de vore rätt). Samvetets röst bestämmer alltså inte vilka handlingar som är rätt, men den har ett visst inflytande över hur fel våra felaktiga handlingar är.

För övrigt gäller detta även för utilitarister. Enligt många utilitarister, exempelvis Henry Sidgwick (1907) och Richard Hare (1981), så är det viktigt att hålla sig med moraliska beslutsregler som tillåter agenten att fatta snabba beslut och hjälper henne att undvika omotiverade uppvärderingar av sin egen välfärds vikt. Vidare kan sådana regler utformas så att hänsyn tas till att konsekvenserna av ens handlingar ofta beror på vad andra gör eller förväntar sig. För att fungera effektivt bör nog reglerna vara väl integrerade i agentens psyke, i synnerhet Hare har givit emfas åt detta. Det verkar kort sagt rimligt att anta att effektiva beslutsregler för utilitarister gör vissa alternativ (som att bryta ett löfte till en vän) motbjudande. Tråkigt nog är det ibland fel, utilitaristiskt sett, att hålla sina löften till vännerna. Men med glädje kan vi notera att det tenderar att vara i lägre grad fel i kraft av att det framstår som motbjudande och därför är svårt. Åtminstone kan detta gälla för så kallade indirekta utilitarister av Hares slag.

(4) *Retributivistisk rättskipning*. Många anser att ett straff bör stå i proportion till brottet. Detta brukar väl innebära att straffet tänks variera med den skada brottet orsakar (eller den skada brott av det slaget tenderar att orsaka). Denna brottets skadlighet modereras av så kallade förmildrande omständigheter innan straffsatsen avgörs. Att det var svårt att undvika en brottslig handling kan tänkas vara en sådan omständighet. Kanske borde man gå längre och hävda att alla förmildrande är sådana omständigheter som gör det svårt att avstå från brottet. Om detta är rimligt kan den här föreslagna teorin utgöra grunden för en teori om retributiv rättvisa, genom att den (när den har kompletterats med en specifik viktning av *Vmh* relativt *Smh*) just väger samman skadan och de förmildrande omständigheterna. Jag lämnar dessa möjligheter åt retributivisterna.

Litteratur

DANCY, JONATHAN: *Moral Reasons*, Blackwell, Oxford UK and Cambridge USA, 1993

ERIKSSON, BJÖRN: *Heavy Duty. On The Demands of Consequentialism*, Almqvist & Wiksell International, Stockholm, 1994

HARE, RICHARD M: *Moral Thinking*, Clarendon Press, Oxford, 1981

MACKIE, JOHN L.: *Ethics, inventing right and wrong*, Penguin, Harmondsworth, 1977

MILL, JOHN STUART: *Utilitarianism* (1863), i *The Collected Works of John Stuart Mill*, vol. X, University of Toronto Press, Toronto, 1969

NAGEL, THOMAS: *The View From Nowhere*, Oxford University Press, New York, Oxford, 1986

PARFIT, DEREK: *Reasons and Persons*, Clarendon Press, Oxford, 1984

RAWLS, JOHN: *A Theory of Justice*, Oxford University Press, Oxford, 1971

SCHEFFLER, SAMUEL: *The Rejection of Consequentialism*, Oxford University Press, Oxford, 1982

SIDGWICK, HENRY: *The Methods of Ethics*, 7th ed. Macmillan, London, 1907

TERSMAN, FOLKE: "Recension av *Heavy Duty*", i *Filosofisk Tidskrift*, nr. 3, 1995.

URMSON, J. O: "Saints and Heroes" i A. I. Melden: *Essays in Moral Philosophy*, University of Washington Press, Seattle, 1958.